

примітки А. Єрмоленка. – К. : Лібра, 2005. – 196 с.

Поппер Л. В. соискатель, Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова (Украина, Киев), khylyko.m@gmail.com

Экологическое движение и его роль в политической консолидации миросистемы по обеспечению экологической безопасности

Автор пытается доказать, что экологические движения занимают важное место в развитии современного мира, что они являются консолидирующим фактором развития современной миросистемы.

Ключевые слова: экологическое движение, экологический кризис, экологическая безопасность, экологизм, миросистема.

Popper L. V., competitor. National pedagogical university of the name of M. P. Drahomanov (Ukraine, Kyiv), khylyko.m@gmail.com

Ecological motion and his role in political consolidation of world system on providing of ecological safety

An author tries to prove that ecological motions occupy an important place in development of the modern world, that they are the consolidating factor of modern world system.

Keywords: ecological motion, ecological crisis, ecological safety, экологизм, миросистема.

* * *

УДК 341

Андрущенко К. А.
здобувач кафедри міжнародного права,
Інститут міжнародних відносин Київського
національного університету ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), savytska_katia@ukr.net

КОНЦЕПЦІЯ “MARGIN OF APPRECIATION” ТА РЕФОРМУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

На основі опрацювання відповідної наукової літератури, автор статті досліджує новели за Протоколом № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. Аналізуються позитивні тенденції, які спостерігаються з втіленням положень Протоколу № 14 в прецедентній практиці Європейського суду з прав людини. Також звертається увага на суттєві недоліки, які випливають із нововведень вказаного Протоколу. Розкривається питання, як реформування Суду впливає на ефективність його роботи, включаючи застосування концепції “margin of appreciation”. Автор дотримується думки, що потрібен пошук шляхів для посилення ефективності умов прийнятності заяв Судом та можливої одіальності запровадження нових умов задля підвищення дієвості конвенційного механізму.

Ключові слова: Реформування Європейського суду з прав людини, Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р., концепція “margin of appreciation”, свобода розсуду держав.

Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 р. (далі – Конвенція) виступає центральним елементом системи права Ради Європи. За час її існування вона доповнилася 14-ма протоколами, які, будучи її невід’ємною складовою частиною, розширили каталог гарантованих прав та удосконалили її контрольний механізм [2, с. 99].

При написанні цієї роботи автор користувалася науковими працями таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Г. О. Анцелевич, О. О. Покрещук, М. А. Дамірлі, М. В. Мазур, В. В. Кострицький, С. Р. Тагієв, С. О. Беніцький, О. Д. Святоцький, О. М. Давиденко, Д. Шпільман та інших.

Завданням даної статті є дослідження нововведень за Протоколом № 14 до Конвенції та їхній вплив на використання концепції свободи розсуду в діяльності Європейського суду з прав людини (далі – Суду).

Заснування Суду, основні положення, які регулюють його діяльність, та його структура передбачені Конвенцією 1950 р. Суд діяв сесійно, але став постійним, а Європейська комісія з прав людини припинила свою діяльність із вступом в чинність 1 листопада 1998 р. Про-

токолу № 11 до ЄКПЛ, за яким було реформовано систему контролю за дотриманням Конвенції.

Наступні зміни в порядок діяльності Суду було внесено Протоколом № 14 до Конвенції, який набрав чинності 1 червня 2010 р., відповідно до якого судді обираються на 9 років без права переобрання та вводиться можливість одноособового засідання Суду. Суд засідає у складі одного судді, комітетами у складі трьох суддів, палатами у складі семи суддів і Великою палатою у складі сімнадцяти суддів [10, с. 292].

Учасники Європейської наглядової конференції з прав людини, яка відбулася 3–4 листопада 2000 р. в Римі з нагоди п’ятдесятої річниці підписання Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, заявили, що “ефективність системи Конвенції ... є спірною” через “складнощі, з якими стикається Суд у зв’язку з постійно зростаючою кількістю заяв” [13].

Зважаючи на це, у лютому 2001 р. заступники міністрів створили робочу групу, завданням якої був пошук шляхів підвищення ефективності Європейського суду з прав людини. Під час дискусій, що виникали з приводу реформування конвенційного механізму, висловлювалося багато різноманітних пропозицій. Зрештою, 13 травня 2004 р. було підготовлено текст Протоколу № 14, який, на відмінну від Протоколу № 11, не вносить радикальних змін до механізму Конвенції: запропоновані зміни стосуються більше функціонування, ніж структури системи. Вони мають на меті надати судові процесуальні інструменти та гнучкість, необхідні для своєчасного розгляду скарги, що дозволить Суду зосередитися на найважливіших справах, які потребують всебічного вивчення. Протокол № 14 до Конвенції вносить такі основні новели:

– Підвищуються фільтраційні повноваження Суду (судді, що засідатимуть одноособово, наділяються правом визнавати заяву неприйнятною);

– Запроваджується новий критерій прийнятності – завдання істотної шкоди заявникові;

– Запроваджуються заходи для роботи з однотипними справами (передбачено спрощену процедуру розгляду справ, що підпадають під міцно усталене прецедентне право) [6, с. 30–31].

Верховна Рада України ратифікувала Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції, 9 лютого 2006 р. Для України він набрав чинності 1 червня 2010 р. [8].

Стаття 15 Конвенції визначає кілька положень, відступ від яких за жодних, навіть виключних обставин, не є можливим. Положення ст. 3 є одними з тих, які підпадають під таке абсолютно непорушне правило. Абсолютність заборони катування також підкреслює Суд, зазначаючи: “Навіть за наявності найбільш скрутних обставин, якими є боротьба проти організованого тероризму або злочинності, Конвенція абсолютно чітко забороняє катування чи нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження або покарання. На відміну від більшості основних положень Конвенції та її Протоколів, стаття 3 не передбачає жодних винятків, і можливість відступу від її вимог не дозволяються статтею 15 навіть у разі суспільної небезпеки, яка ставить під загрозу життя нації”.

Закон не повинен суперечити природному праву, тому судді перш за все мають завжди дотримуватися останнього, оскільки воно є основою всіх законів, виступаючи при цьому лише як рефлексивне оціночне мірило, що застосовується до законів, – рекомендують доктори юридичних наук, професори Ю. П. Битяк, В. П. Колісник, С. І. Максимов, доктори філософських наук, професори О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань, кандидати юридичних наук А. М. Онупрієнко, Т. М. Слінько [7, с. 95]. З наведеного можна зробити висновок, що пункт 1 (b) статті 28 Конвенції відповідно до реформування статтею 8 Протоколу № 14 до Конвенції, встановивши “усталену практику Суду”, звужує межі свободи розсуду правозастосувальних органів держав–учасниць і цим самим підвищує їх відповідальність у їхній діяльності стосовно реалізації положень Конвенції, що матиме позитивну перспективу.

Відповідно до Протоколу № 14 до Конвенції, пункт 3 статті 35 Конвенції викладається у такій редакції: “3. Суд оголошує неприйнятною будь-яку індивідуальну заяву, подану згідно із статтею 34 (Суд може приймати заяви від будь-якої особи, неурядової організації або групи осіб, що вважають себе потерпілими від порушення однією із Високих Договірних Сторін прав, викладених у Конвенції або Протоколах до неї. Високі Договірні Сторони зобов’язуються не перешкоджати ніяким чином ефективному здійсненню цього права), якщо він вважає:

- а) що ця заява не сумісна з положеннями Конвенції або протоколів до неї, явно необґрунтована або є зловживанням правом на подання заяви; або
- б) що заявник не зазнав суттєвої шкоди, якщо тільки повага до прав людини, гарантованих Конвенцією та протоколами до неї, не вимагає розгляду заяви по суті, а також за умови, що на цій підставі не може бути відхилена жодна справа, яку національний суд не розглянув належним чином” [9].

Комісар Ради Європи з прав людини Томас Хаммарберг [11, с. 19–20] стверджує, що укладачі Конвенції були сповнені рішучості більше не давати урядам можливості ховатися за аргументом, що те, що держава робить зі своїм народом, є її виключним правом і знаходиться поза межами досяжності міжнародного співтовариства.

Сьогодні Суд перевантажений величезною кількістю справ через те, що європейські держави не вживають заходів для запобігання структурним та системним порушенням прав людини. Тому автор даної статті дотримується думки, що така практика свідчить про незастосування концепції свободи розсуду належним чином. Набуття чинності Протоколом № 14 до Конвенції відкрило нові можливості для оптимізації процедури розгляду скарг і посилення ефективності Суду. Крім того, було введено положення, яке надало право Комісару РЄ з прав людини виступати перед Судом як третя сторона (Конвенцію доповнено п. 3 ст. 36 відповідно до ст. 13 Протоколу № 14) [11, с. 19–20].

Багато європейських держав є одночасно членами РЄ та ЄС. Участь України в євроінтеграції вимагає дотримання нею таких “правил гри”: гармонізації та вдосконалення національного законодавства відповідно до зобов’язань перед Радою Європи; гармонізації національного законодавства та імплементації міжнародно-

правових норм відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Співтовариством, – стверджують кандидати юридичних наук Г. О. Анцелевич та О. О. Покрещук [1, с. 221]. Перелік проблем, які створив, а не вирішив Протокол № 14, можна було б продовжити. Зокрема, розширення критеріїв визнання заяви неприйнятною, що може призвести до розмивання системи захисту прав людини (відхилення заяви без судового рішення в принципі не може вважатись таким, що стосується захисту прав людини). З цього приводу вже висловлювали занепокоєння неурядові організації, а також уряди деяких країн, заявивши: “індивідуальна заява може бути відхилена, якщо заявник не поніс суттєвого збитку”. Суд чи реформатори Конвенції мали б відзначити, що слід вважати “суттєвим збитком”. Але вони цього не зробили. Оскільки тепер таке рішення може приймати лише суддя одноособово, а враховуючи юридичний стаж деяких суддів, не важко передбачити, що і тут можна наразитися на проблеми.

У ст. 21 Конвенції міститься вимога до суддів “бути юристами з визнаним рівнем компетентності”. Із часом відбувалася очевидна девальвація дотримання вимог. Під час перших виборів до Суду було обрано 15 суддів: 11 професорів (Г. Мослер, А. Росс, Ф. Арик, А. Фердросс, Р. Кассен, А. Хольмбак, Мак–Нейр, Г. Марідакіс, Б. Пальєрі, В. Асбек, А. Ролен) і 4 верховних суддів у своїх країнах (Т. Волд, Р. Мак Гоніал, Е. Роденбург, Е. Арнальдс). Вони були відомі в Європі та визнані найбільш авторитетними юристами на континенті. За їх підручниками та монографіями, на прикладі винесених ними судових рішень навчалися юристи в усьому світі. Очевидно, що система підбору суддів проявляє свою недосконалість, коли кандидатом обрання високопрофесійного кандидата стають партійні уподобання. Турбує і те, що в період прийняття Протоколу № 14, багато авторитетних суддів (від Італії, Нідерландів, Сан–Маріно, Ірландії, Польщі, Фінляндії, Люксембургу, України, Латвії, Литви, Норвегії) перейшли на іншу роботу або відмовилися брати участь у перевиборач [5, с. 13–14].

Конференція високого рівня про майбутнє Європейського суду з прав людини привітала уже вжиті Судом заходи для виконання Протоколу № 14 до Конвенції та положень Інтерлакенської декларації. Однак Конференція відзначила, що самі лише положення Протоколу № 14 не здатні встановити баланс між скаргами, що надходять до Суду та вирішуються ним, тобто не здатні забезпечити ефективний розгляд постійно зростаючої кількості заяв. Тому Конференція вважала, що нові умови прийнятності заяв, передбачені Протоколом № 14, який ще не досяг передбачуваного результату, мають бути уточнені подальшою практикою Суду та оцінені з огляду на їх розвиток. У Декларації Конференції високого рівня про майбутнє Європейського суду з прав людини наголошувалося на тому, що Комітету міністрів Ради Європи слід ініціювати роботу стосовно обмірковування можливих шляхів посилення ефективності умов прийнятності заяв та можливої доцільності запровадження нових умов задля підвищення ефективності конвенційного механізму [3, с. 345–346]. На думку автора, висловлена пропозиція є слушною, оскільки допоможе ефективніше використовувати положення

Протоколу № 14 в прецедентній практиці Суду. Крім того, прийняття Протоколу № 15 та Протоколу № 16 до Конвенції в 2013 р. [14] свідчить про поступовий розвиток зазначених умов, а також концепції “margin of appreciation”.

Текст Конвенції змінюється лише через посередництво Протоколів до неї (переважно в організаційно-процесуальній частині), тоді як правила розуміння її змісту змінюються на розсуд Суду при незмінності тексту самих норм Конвенції, – зауважує кандидат юридичних наук П. Дудаш [4, с. 175].

Таким чином, основними новелами в Протоколі № 14 до Конвенції є: обрання суддів, підвищення фільтраційних повноважень Суду, запровадження нового критерію прийнятності – завдання істотної шкоди, а також заходів для роботи з однотипними справами, предметом яких є “усталена практика” Суду, нової політики щодо пріоритетності розгляду справ відповідно до їх важливості й терміновості порушених питань, нормативне закріплення обов’язку певного обсягу свободи розсуду держав, введення положення про право Комісара Ради Європи з прав людини виступати перед Судом як третя особа, доповнення тексту Конвенції про можливе приєднання до неї ЄС тощо.

Автор приєднується до висновку Голови ЄСПЛ Діна Шпільмана [12, с. 20], що Протокол № 14 до Конвенції, тепер вже ратифікований всіма державами-членами Ради Європи, у ст.12 закріплює в певній мірі обов’язок визнання наявності обсягу свободи розсуду держави. Однак головне питання, як і раніше, в наступному: надаючи більш чи менш широкі межі свободи розсуду державам, тим самим європейський суддя складає з себе наглядову функцію чи покладає відповідальність на національного суддю в інтересах розумної субсидіарності.

Щодо майбутніх досліджень на тему ефективності реформування Європейського суду з прав людини, варто зазначити, що інститут Комісара Ради Європи з прав людини, користуючись у своїх рекомендаціях концепцією “margin of appreciation”, може сприяти національним органам влади України та іншим держав-учасницям застосовувати дану концепцію належним чином відповідно до європейських стандартів захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Анцелевич Г. О., Покрещук О. О. Міжнародне право: Підручник. – К.: Алерта, 2003.
2. Дамірлі М. А. Європейська конвенція з прав людини як ключовий елемент системи права Ради Європи // Право України. – 2010. – № 10. – С. 99.
3. Декларація Конференції високого рівня про майбутнє Європейського суду з прав людини від 27 квітня 2011 р. (м. Ізмір, Туреччина) // Право України. – 2011. – № 7. – С. 345–346.
4. Дудаш Т. Юридична природа рішень Європейського Суду з прав людини: загальнотеоретичний аспект // Право України. – 2010. – № 2. – С. 175.
5. Литвин В. Європейська конвенція з прав людини: уроки і перспективи // Право України. – 2010. – № 10. – С. 13–14.
6. Мазур М. В., Костицький В. В., Тагієв С. Р., Беніцький С. О. Тлумачення та застосування Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод Європейським судом з прав людини та судами України: навч. посіб. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. – С. 30–31.
7. Правові основи формування та функціонування органів державної влади у контексті євроінтеграції: монографія / Ю. П. Битяк, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. / за ред. Ю. П. Битяка, О. Г. Данильяна. – Х.: Право, 2010.
8. Про ратифікацію Протоколів № 12 та № 14 до Конвенції

про захист прав людини і основоположних свобод // Верховна Рада України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3435-15> – 20.01.2014.

9. Протокол № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який змінює контрольну систему Конвенції від 13 травня 2004 р. // Верховна Рада України: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_527 – 20.01.2014.

10. Святоцький О. Д., Давиденко О. М. Європейський суд з прав людини // Право України. – 2011. – № 7. – С. 292.

11. Хаммарберг Т. Європейські стандарти прав людини та Україна // Право України. – 2010. – № 10. – С. 19–20.

12. Шпільман Дин. Сыграет на свободе усмотрения государства. Европейский суд по правам человека и теория национальной сферы усмотрения: отказ от европейского контроля или его субсидиарность? // Права человека. Практика Суда по правам человека (Перевод с франц. языка). – 2011. – № 6. – С. 20.

13. Explanatory report to the Protocol No.14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention // European Court of Human Rights: official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/194.htm> – 19.01.2014.

14. History of the Court’s reforms // European Court of Human Rights: official website [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/reform&c=#n13740528735758554841286_pointer – 19.01.2014.

References

1. Antselevych G. O., Pokreshchuk O. O. Mizhnarodne pravo: Pidruchnyk. – K.: Alerta, 2003.
2. Damirli M.A. Yevropeyska konventsiya z prav lyudyny yak klyuchovyi element systemy prava Rady Yevropy // Pravo Ukrayiny. – 2010. – № 10. – S. 99.
3. Deklaratsiya Konferentsiyi vysokogo rivnya pro maybutnye Yevropeyskogo sudu z prav lyudyny vid 27 kvitnya 2011 r. (Izmir, Turechchyna) // Pravo Ukrayiny. – 2011. – № 7. – S. 345–346.
4. Dudash T. Yuridychna pryroda rishen Yevropeyskogo sudu z prav lyudyny: zagalnoteoretychnyi aspekt // Pravo Ukrayiny. – 2010. – № 2. – S. 175.
5. Lytvyn V. Yevropeyska konventsiya z prav lyudyny: uroky i perspektyvy // Pravo Ukrayiny. – 2010. – № 10. – S. 13–14.
6. Mazur M. V., Kostytskiy V. V., Tagiyev S. R., Benitskiy S. O. Tlumachennya ta zastosuvannya Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnukh svobod Yevropeyskym sudom z prav lyudyny ta sudamy Ukrayiny: Navch. posib. – Lugansk: RVV LDUVS, 2006. – S. 30–31.
7. Pravovi osnovy formuvannya ta funktsionuvannya organiv derzhavnovi vlady u konteksti yevrointegratsiyi: monografiya / Yu. P. Bytyak, O. G. Danylyan, O. P. Dzoban ta in. / Za red. Yu. P. Bytyak, O. G. Danylyan. – Kh.: Pravo, 2010.
8. Pro ratyfikatsiyu Protokoliv № 12 ta № 14 do Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnukh svobod // Verkhovna Rada Ukrayiny: ofitsiynyi veb sayt [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3435-15> – 20.01.2014.
9. Protocol № 14 do Konventsiyi pro zakhyst prav lyudyny i osnovopolozhnukh svobod, yuky zminyye kontrolnu systemu Konventsiyi, vid 13 travnya 2004 r. // Verkhovna Rada Ukrayiny: ofitsiynyi veb sayt [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_527 – 20.01.2014.
10. Svyatotskiy O. D., Davydenko O. M. Yevropeyskiy sud z prav lyudyny // Pravo Ukrayiny. – 2011. – № 7. – S. 292.
11. Khammarberg T. Yevropeyski standarty prav lyudyny ta Ukrayina // Pravo Ukrayiny. – 2010. – № 10. – S. 19–20.
12. Shpilman Di. Sygrat na svobode usmoteniya gosudarstva. Yevropeyskiy sudpoz pravam cheloveka i teoriya natsionalnoy sfery usmotreniya: otkaz ot yevropeyskogo kontrolya ili ego subsidiarnost? // Prava cheloveka. Praktika Suda po pravam cheloveka. – 2011. – № 6. – S. 20.
13. Explanatory report to the Protocol No.14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention // European Court of Human Rights: official website: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/194.htm> – 19.01.2014.
14. History of the Court’s reforms // European Court of Human Rights: official website: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=court/reform&c=#n13740528735758554841286_pointer – 19.01.2014.

Andrushchenko K. A., LL.D. in International Law, 3rd year International Law Department, Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kiev), savytska_katia@ukr.net

“Margin of Appreciation” Concept and Reform of the European Court of Human Rights

On the basis of relevant scientific sources, the author of the present article examines innovations under the Protocol No.14 to the 1950 Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. There are analyzed positive tendencies observed in the process when provisions of the Protocol No.14 are embodied in the case-law of the European Court of Human Rights. Attention is also paid to substantial shortcomings stemming from novelties of the mentioned Protocol. Moreover, it is explained how the Court's reform affects its performance, including application of the “margin of appreciation” concept. The author is confident that it is needed to find ways to strengthen the effectiveness of the admissibility criteria by the Court and possible expediency of introduction of a new criteria for the conventional mechanism.

Keywords: Reform of the European Court of Human Rights, Protocol No.14 to the 1950 Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms, “margin of appreciation” concept, discretion of the countries.

Андрущенко Е. А., соискатель кафедры международного права, Институт международных отношений Киевского национального университета им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), savytska_katia@ukr.net

Концепция “margin of appreciation” и реформирование Европейского суда по правам человека

На основе изучения соответствующей научной литературы, автор статьи исследует новеллы, введенные Протоколом № 14 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г. Анализируются положительные тенденции, которые наблюдаются с воплощением положений Протокола № 14 в прецедентной практике Европейского суда по правам человека. Также обращается внимание и на существенные недостатки, вытекающие из нововведений указанного Протокола. Раскрывается вопрос, как реформирование Суда влияет на эффективность его работы, включая применение концепции “margin of appreciation”. Автор придерживается мнения, что нужен поиск путей для усиления эффективности условий приемлемости заявлений Судом и возможной целесообразности введения новых условий для повышения действенности конвенционного механизма.

Ключевые слова: Реформирование Европейского суда по правам человека Протокол № 14 к Конвенции о защите прав человека и основных свобод 1950 г., концепция “margin of appreciation”, свобода усмотрения государств.

* * *

УДК 331.556.44(430)(045)

Булик М. В.,

кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики, Маріупольський державний університет (Україна, Маріуполь), vorlok@ukr.net

Ніколенко В. Е.,

магістр, Маріупольський державний університет (Україна, Маріуполь), viktoryniko@yandex.ru

РОСІЙСЬКОМОВНА ДІАСПОРА У НІМЕЧЧИНІ: ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ

Проаналізовано проблему, яка виникає при працевлаштуванні вихідців із російськомовних діаспор у Німеччині. Автором досліджено вимоги, що висуваються урядом ФРН, задля отримання роботи російськомовними діаспорами. Надається аналіз політики країни щодо працевлаштування іноземців на її території. Виявлена проблема суперечності між залученням іноземних робітників та власним безробіттям у Німеччині.

Ключові слова: діаспора, російськомовна громада, інтеграція, працевлаштування, трудове законодавство.

Діаспори можна розглядати як найважливіший фактор політичного впливу і ресурс розвитку країн, а також як велике джерело грошових переказів, інвестицій, технологій і навичок. Діаспори служать найважливішим каналом інформації про можливості міграції, працевлаштування та соціальної адаптації на новому місці проживання. В той же час, державним органам складно контролювати або спрямовувати діяльність діаспор. Для цього в Німеччині застосовуються різні механізми, в тому числі створення громадських органів із залученням представників діаспор, сприяння зайнятості та соціальної інтеграції мігрантів (випуск інформаційних бук-

летів, мовні курси, заходи щодо первинної соціалізації іммігрантів тощо). Проте, дані інструменти досить слабкі в порівнянні з тими функціями, які виконують етнічні та соціальні мережі в середовищі діаспор. З одного боку, сильний інститут діаспори у вигляді організованих і скоординованих між собою асоціацій може стати помічником держави в просуванні спільних цілей: підвищення рівня освіти чи зайнятості членів мігрантської спільноти. З іншого боку, чим сильніше діаспора, тим більший вплив вона справляє на регулювання життя своїх членів і тим більшою мірою вона протиставляє свою громаду приймаючому суспільству ФРН.

В сучасному науковому просторі значна кількість дослідників зацікавлена проблемами діаспор, проживаючих у Німеччині, зокрема, роботи Т. В. Полоскова “Діаспори в системі міжнародних зв’язків” [2], Є. Н. Чічікової, О. Ю. Семенова “Вплив діаспор на розробку та здійснення німецької імміграційної політики” [5] висвітлюють основні проблеми інтеграції та перспективи існування спільнот у ФРН, відношення корінного німецького населення до мігрантів, отримання прав та соціальних благ згідно з законодавчою базою німецького уряду. Однак, на сьогодні не існує жодної фундаментальної праці, яка б розкривала та аналізувала всі особливості працевлаштування російськомовних діаспор у Німеччині на сучасному етапі.

Метою нашого дослідження є вивчення вимог працевлаштування російськомовних діаспор, що висуваються урядом Німеччини та аналіз політики ФРН щодо працевлаштування на її території.

Що ж стосується самого визначення терміну “діаспора”, то у вузькому сенсі слова – це співтовариство, яке відповідає наступним ознакам: розсіювання як мінімум в двох країнах; підтримання зв’язків з країною походження; усвідомлення членами діаспори своєї етнічної приналежності; існування щонайменше протягом двох поколінь. Наприклад, за визначенням Т. В. Полоскова, діаспорою може називатися група, для якої характерно усвідомлення себе частиною народу, що проживає в іншій державі; наявність власної стратегії взаємин з державою проживання та історичною батьківщиною; формування інститутів і організацій, діяльність яких спрямована на збереження і розвиток етнічної ідентичності [2, с. 17].

Сьогодні спостерігається тенденція до розширення даного терміну стосовно різноманітних етнічних груп. Можна виокремити два основних напрямки в дослідженнях, присвячених діаспорі. Одні концентрують свою увагу на проблемі підтримки неформальних мереж, які сприяють поворотним рухам і ланцюгової міграції, в той час, як інші досліджують переважно внесок діаспори в розвиток країни походження (зокрема, через переклади, фінансові інвестиції, передачу знань та навичок) [1].

Згідно з результатами репрезентативного соціологічного дослідження, проведеного гейдельберзьким інститутом “Sinus Sociovision”, “російська діаспора” – найбільш представницька в Німеччині, вона становить 21% від загального числа мігрантів. Друге місце займає турецька діаспора (19% від числа мігрантів), далі йдуть жителі Південної Європи (Італії, Іспанії, Португалії, Греції) – 12%, потім поляки (11%) і вихідці з колишньої Югославії (10%). У дослідженні зазначено, що до “ро-